

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ТА ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ РОЗВИТКОМ УЧИТЕЛІВ

Стаття присвячена дослідженню методологічних підходів і принципів управління професійним розвитком учителів. Здійснено аналіз науково-педагогічної літератури, яка висвітлює окремі аспекти проблеми. Розглянуто підходи, покладені в основу професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл (системний, особистісно-діяльнісний, культурологічний, компетентнісний, синергетичний). Виокремлено основні принципи управління професійним розвитком учителів: демократизму, рівності, багатовекторності, системного аналізу, неперервності андрагогізму, гнучкості, цілісності, адаптивності, середовищної.

Ключові слова: андрагогіка, методологія, підхід, принцип, синергетика, управління.

© Мартинець Л.А., 2016

Вступ. Зміни, що відбуваються в освітньому просторі України, актуалізують зміст професійного розвитку вчителів як одного з важелів усіх освітніх і суспільних трансформацій. Питання професійного розвитку викликає неабияке зацікавлення в усьому світі. Очевидно, що професійна діяльність учителя за останні роки набула певних змін. Кількість літератури з цього питання зростає, концентруючись на різних аспектах і моделях професійного розвитку вчителів. В. Огнев'юк підкреслює, що важливе місце посідає тут компетенція освітня, тобто розуміння необхідності й готовності до безперервної освіти впродовж життя, вміння вчитися і користуватися знаннями, прагнення до постійного збагачення свого духовного світу, оволодіння скарбами культури (Огнев'юк В., 2003). На думку С. Сисоєвої, сучасного вчителя характеризують не лише професійні знання та вміння, а й соціальна активність, яку він виявляє у реалізації найбільш ефективних і доцільних форм взаємодії з вихованцями (Сисоєва С., 2006).

Аналіз концептуальних державних документів, а саме: законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року — дає змогу визначити загальні вимоги до вчителя, обов'язки педагогічних кадрів щодо самоосвіти, підвищення творчого професійного рівня, педагогічної майстерності, професійного розвитку: «Педагогічні працівники мають стати основною рушійною силою відродження та створення якісно нової національної системи освіти. У зв'язку з цим основна увага має бути зосереджена на підготовці нового покоління творчо мислячих, професійно компетентних педагогічних працівників» (Осипова Т.Ю., 2001).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретична база для дослідження поняття професійного розвитку вчителів як наукового феномену наявна в роботах багатьох дослідників України та близького зарубіжжя. Зокрема, вона представлена у таких аспектах: професійна освіта (С. Гончаренко, О. Кучерявий, Н. Ничкало та ін.), філософія освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Огнев'юк та ін.), професійно-педагогічна підготовка вчителя (Ю. Драгнев, Л. Мітіна, Н. Мукач, С. Сисоєва, Л. Хоружа та ін.) тощо.

Метою статті є дослідження методологічних підходів і принципів управління професійним розвитком учителів.

Виклад основного матеріалу. Методологічною підставою будь-якого педагогічного дослідження виступає категоріальний апарат наукової філософії (Морозова О., 2002, с. 52). Цілком очевидно, що розробка такої фундаментальної проблеми, як забезпечення всебічних умов розвитку професійної діяльності вчителя неминує апелює до методологічного потенціалу цієї науки і використання його евристичних можливостей в контексті вивчення означеної проблематики.

Згідно з дослідженнями Л. Ващенко, О. Морозової, О. Онаць та ін., розвиток педагога залежить від урахування системи методологічних підходів і принципів. Так, у своїй роботі українська дослідниця О. Онаць підкреслює, що розвиток вчителя відбувається під час його професійної діяльності у системі взаємодії з іншими суб'єктами навчального закладу і є складовою загального процесу формування професійної «Я-концепції» вчителя (Онаць О., 2014, с. 508). На цій підставі методологічною основою розвитку компетентності вчителя обрано психологічну теорію діяльності (Л. Виготський, П. Гальперін, С. Рубінштейн),

а провідними науковими підходами — функціональний, полісуб'єктний та особистісний. Теоретичну основу розвитку компетентності вчителя, на якій базуються науково-методичні засади управління його розвитком у навчальному закладі, становлять положення андрагогіки (науки про навчання дорослих) та педагогічної акмеології (науки про шляхи досягнення професіоналізму).

Застосування функціонального підходу дає змогу трактувати розвиток компетентності вчителя як процес творчого вдосконалення його особистості під час виконання професійних функцій, а управління розвитком — як процес визначення тактики виконання функціональних обов'язків. Полісуб'єктний підхід дає можливість враховувати єдність процесів взаємодії вчителя з іншими суб'єктами навчально-виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу. Особистісний підхід дає змогу розкривати професійну компетентність вчителя як сукупність його психофізіологічних та соціологічних особистісних утворень, виражати професійні якості через педагогічні здібності. На основі функціонального підходу у процесі дослідження визначалися змістові засади професійного розвитку вчителя, на основі полісуб'єктного — підґрунтя міжособистісного спілкування у процесі професійної діяльності як соціокультурної та професійної компетентності вчителя, на основі особистісного — зміст і структура професійної «Я-концепції» вчителя як стратегії його професійної компетентності.

Інша українська дослідниця Л. Ващенко розкриває такі підходи щодо розвитку інноваційної діяльності педагога: еволюційно-цивілізаційний; екзистенційний; гносеологічний; синергетичний; аксіологічний; антропологічний; структуралістичний; соціокультурний; діяльнісний, або процесуальний (Ващенко Л.М., 2005, с. 180).

На думку російської дослідниці О. Морозової, розвитку педагогічної діяльності учителя сприяють системний, культурологічний, особистісно-діяльнісний підходи (Морозова О., 2002, с. 16).

Отже, визначимося з науковими підходами, на яких має ґрунтуватися технологія управління професійним розвитком учителів. Так, у сучасних умовах управління професійним розвитком учителів може бути успішним за умови орієнтації на системний, особистісно-діяльнісний, культурологічний, компетентнісний, синергетичний підходи.

Загальнонаукову методологію пізнання складноорганізованих об'єктів (а саме такою є професійна діяльність вчителя) представляє *системний підхід*. У загальній схемі способів вивчення діяльності системний підхід цінний тим, що задає нову орієнтацію дослідження об'єкта (Блауберг І., 1970, с. 15).

Сутність системного підходу полягає в тому, що самостійні об'єкти розглядаються не окремо, а взаємозалежно, у розвитку й русі. Більшість авторів, які займаються розробкою теорії систем (В. Афанасьєв, І. Блауберг, М. Каган та ін.), підкреслюють, що система є впорядкованою безліччю елементів, яка утворює «сталу єдність і цілісність, що мають інтегральні властивості та закономірності» (Кузьмін В., 1986, с. 11).

Загальними характеристиками «системи» в найрізноманітніших системних дослідженнях називають такі:

— цілісність — незвідність будь-якої системи до суми її складових і невиводимість з будь-якої частини системи її властивостей як цілого;

— усі елементи системи знаходяться у складних зв'язках і взаємодіях, серед яких виділяється найбільш істотна, яка визначає системоутворюючий зв'язок для даної системи;

— структурність — зв'язки і відносини елементів системи упорядковуються в деяку структуру, яка і визначає поведінку системи в цілому;

— взаємозв'язок системи із середовищем, який може мати закритий (що не змінює середовище і систему) або відкритий (що перетворює середовище і систему) характер;

— ієрархічність — кожен компонент системи може розглядатися як система, в яку входить інша система, тобто кожен компонент може бути одночасно і її елементом (підсистемою), і сам включати в себе іншу систему;

— множинність опису — кожна система, будучи складним об'єктом, в принципі не може бути зведена тільки до якоїсь однієї картини, одного відображення, що передбачає для повного опису системи співіснування безлічі різних її відображень.

На думку фахівців, які досліджують системний підхід, він включає в себе різні аспекти аналізу, насамперед цільовий, віднесений до системи в цілому і окремих її елементів. У цьому випадку при вивченні системи виділяються її системні підстави, тобто ті рівні, які лежать в основі її функціонування.

Системний підхід до розвитку професійно-педагогічної діяльності як об'єкта управління будується «на основі врахування закономірностей, тенденцій, конкретних умов і перспектив соціально-економічного розвитку суспільства, рівня розвитку учнів і вчителів, їх потреб, інтересів і схильностей» (Орлов А., 1990, с. 31), дає змогу визначити якісний склад структури професійної діяльності вчителя, її місце та роль в системі педагогічної освіти. У нашому дослідженні системний підхід означає, що всі етапи технології розглядаються інтегровано, у взаємозв'язку, і сприяють професійному розвитку педагога.

Дослідження процесу розвитку професійної діяльності педагога спирається також на

методологію *особистісно-діяльнісного підходу*, основи якого були закладені у психології роботами Б. Ананьєва, І. Беха, Є. Бондаревської, Л. Виготського, І. Зимньої, О. Леонтєва, С. Рубінштейна, І. Якиманської, де особистість розглядалася як суб'єкт діяльності, який сам, формує в діяльності та у спілкуванні з іншими людьми, визначає характер цієї діяльності та спілкування.

І. Бех підкреслює, що виховання певних якостей особистості, її розвиток, будуть ефективними за умови реального впровадження особистісно орієнтованої моделі спілкування, заснованої на діалогічності та визнанні унікальності кожного учасника взаємодії (Бех І., 2003, с. 215). І. Зимня стверджує, що особистісно-діяльнісний підхід припускає орієнтацію на особистість як ціль, суб'єкт, результат і головний критерій його ефективності (Зимня І., 2008, с. 101). Процес професійного розвитку вчителя супроводжується визнанням унікальності його особистості, її інтелектуальної та моральної свободи, права на повагу. Реалізація особистісного підходу створює умови для саморозвитку особистості педагога, її творчого потенціалу. Під час професійного розвитку відбувається формування структури професійних мотивів і усвідомлення їх особистістю, в результаті чого встановлюється особистісний сенс діяльності (за О. Леонтєвим), що призводить до перетворення і самої діяльності, і мотиваційної сфери особистості. Діяльність при цьому підході розглядається як засіб самовдосконалення особистості, розвитку її індивідуальних здатностей.

Реалізація вищезазначених підходів до професійного розвитку вчителя здійснюється у взаємодії з *культурологічним підходом*. Культура при цьому розуміється як специфічний спосіб людської діяльності. «Будучи універсальною характеристикою діяльності, вона, в свою чергу, як би задає соціально-гуманістичну програму і зумовлює спрямованість того чи іншого виду діяльності, її ціннісних типологічних особливостей і результатів. Отже, освоєння особистістю культури передбачає освоєння нею способів творчої діяльності» (Сласт'юнін В., 1997, с. 101). Це зумовлює особливу соціокультурну цінність педагогічної діяльності. Цілком очевидно, що зазначені теоретичні положення можуть застосовуватися і до професійної діяльності вчителя. Так, будь-який суттєвий результат педагогічної діяльності певним чином впливає на професійний розвиток педагога. У процесі педагогічної діяльності оновлюються цінності, удосконалюються зразки культури педагога, змінюються її якісні і кількісні характеристики. Володіння вчителем системою способів і прийомів, що складають технологію педагогічної діяльності, є одним з показників професійного розвитку.

Зміст професійного вдосконалення зумовлює розвиток особистості. Разом з тим у визначенні рівня професійного розвитку важливо враховувати не тільки особливості особистості, а й особливості розвитку діяльності. У такому випадку, як зазначав О. Леонтєв, «напрямок досліджень звертається не від набутих навичок, умінь і знань до діяльностей, які характеризуються ними, а від змісту і зв'язків діяльностей до того, як і які процеси їх реалізують, роблять їх можливими» (Леонтєв А., 1975, с. 186). Зазначене дає змогу зробити висновок про те, що педагог не тільки освоює педагогічну реальність, будучи носієм знань, умінь і навичок як індивідуально засвоєних елементів суспільного досвіду, але й одночасно створює нові форми і способи педагогічної діяльності. Досвід, отриманий в індивідуальній діяльності, переробляється, узагальнюється в груповій діяльності та набуває нової форми.

Компетентнісний підхід визнаний базовою ідеєю реформування освіти в країнах Європейського Союзу і розглядається як стрижнева конструктивна ідея неперервної (пожиттєвої) освіти. Компетентнісний підхід — це теоретично обґрунтована система ідей, принципів та пов'язаних із ними способів та форм практичної діяльності, спрямована на становлення та розвиток компетентності, набуття людиною досвіду самостійного й творчого вирішення складних життєвих проблем, професійний розвиток, виховання лідерських, особистісних якостей, набуття та успішне виконання соціальних ролей.

На думку І. Єрмакова, формування компетентності педагога, тобто здатності мобілізуватися в реальній життєвій ситуації, виховання певних якостей — найактуальніша проблема сучасної школи (Єрмаков І., 2008, с. 33).

Компетентнісно спрямований підхід ґрунтується на таких положеннях:

1) професійна діяльність має орієнтувати педагога насамперед на здобуття здатностей щодо самостійного пізнання особистістю себе, свого життя, свого суспільства та здатностей свідомо й творчо розв'язувати різноманітні професійні, життєві проблеми, знаходити оптимальне вирішення складних життєвих ситуацій;

2) генералізація здобутого учителем життєвого досвіду, здатностей, компетенцій зумовлює генезу важливого особистісного новоутворення — життєвої компетентності та кращих якостей людини;

3) компетентнісно спрямована освіта передбачає таку організацію професійної діяльності, за якої створюються умови розвитку життєвої компетентності учителів, формування відповідних якостей;

4) оцінювання професійних результатів повинно базуватися на моніторингу, аналізі рівня

розвитку певних якостей особистості, здатності вирішувати життєві завдання, набувати й виконувати соціальні ролі.

Методологічною основою управління професійним розвитком педагога є *синергетика* — міждисциплінарний науковий підхід до вивчення та пояснення процесів розвитку складних систем довільної природи як послідовності біфуркаційних переходів системи, її компонентів та зв'язків між ними з одного якісного стану до іншого. У точці біфуркації відбувається процес вибору одного з варіантів поступального руху зі спектра потенційно можливих сценаріїв розвитку.

Розробка основних ідей синергетики пов'язана з іменами О. Князевої, Н. Моїсеєва, І. Пригожина та ін. Синергетичні знання взагалі і розуміння нелінійності зокрема відкривають нові напрямки пошуку способів управління складними системами. На думку дослідників, в основі *синергетичного підходу* до управління лежить феномен адаптації. Сенс його полягає у пристосуванні системи до функціонування в стані невизначеності. Завдання управління — допомогти пристосуванню, що і визначає поняття «адаптивне управління».

У дослідженнях вчених рельєфно проглядається перехід від адаптаційного підходу щодо професійної діяльності вчителя до розгляду її як відкритої складної нелінійної динамічної системи, необхідною умовою розвитку якої виступає особистість педагога як самоорганізованого суб'єкта, наділеного певними характеристиками, а саме:

— здатністю не тільки привласнювати світ предметів та ідей, а й виробляти їх, перетворювати, бачити нові;

— усвідомленням і прийняттям завдань, установок діяльності на всіх етапах її здійснення, здатністю і прагненням особистості в необхідних випадках самостійно їх визначати;

— вміннями, орієнтовними основами діяльності, реалізованими відповідно до прийнятих установок і завдань;

— усвідомленням власної значущості для інших людей, відповідальності за результати діяльності, причетності та відповідальності за явища природної і соціальної дійсності, здатністю до морального вибору в ситуаціях колізій, прагненням визначитися, обґрунтувати вибір всередині свого «Я»;

— здатністю до рефлексії, потребою в ній як умові усвідомленого регулювання своєї поведінки, діяльності відповідно до бажань і прийнятих цілей, з одного боку, «усвідомлення меж власної несвободи» — з іншого;

— «інтегративною активністю» (К. Абульханова-Славська), яка передбачає активну позицію особистості у всіх вищевказаних проявах — від усвідомленого цілепокладання до оперування і конструктивного коригування способів діяльності;

— прагненням і здатністю ініціативно критично та інноваційно рефлексувати і прогнозувати результати діяльності і відносин;

— спрямованістю на реалізацію «само...» — самовиховання, самоосвіти, самооцінки, самоаналізу, саморозвитку, самовизначення, самоідентифікації, самодетермінації тощо;

— здатністю самостійно вносити корективи у свою діяльність, супутні обставини з урахуванням поставленої мети;

— внутрішньою незалежністю від «зовнішнього світу», «зовнішніх впливів», незалежністю не в сенсі їх ігнорування, а в стійкості поглядів, переконань, смислів, їх корекції та зміни;

— творчим потенціалом, унікальністю, неповторністю, які є основою для плідних міжсуб'єктних відносин, взаємодії, співпраці, спілкування (Сластьонін В., 1999, с. 4).

Таким чином, у цьому випадку йдеться про таке найважливіше внутрішнє джерело розвитку професійно-педагогічної діяльності, як сам учитель. Визначені вище підходи сприяють реалізації принципів, керівних положень, які відображають загальні закономірності процесу розвитку. В. Краєвський зазначає, що принципи — вказівки на те, як досягти бажаних результатів (Краєвський В., 1988, с. 57). У нашому випадку принципи визначають стратегію і тактику професійного розвитку вчителів.

На підставі зробленого вище аналізу наукових досліджень та з урахуванням досвіду загальноприйнятої практики фахового удосконалення педагогів загальноосвітніх навчальних закладів можемо визначити такі принципи управління професійним розвитком учителів:

— демократизму (передбачає гуманне ставлення до учителів, повагу до їхньої думки);

— рівності (тобто педагоги рівні перед адміністрацією навчального закладу незалежно від соціального стану, статі тощо);

— багатовекторності (розуміння того, що інтереси школи, особистості педагога не обмежуються якимось певним коридором, а є більш широкими; керівник відповідає за колектив та реалізацію всіх його можливостей);

— системного аналізу (передбачає дослідження об'єкта, з одного боку, як єдиного цілого, а з іншого — як частини більшої системи, в якій аналізований об'єкт перебуває з іншими підсистемами в певних відносинах);

— неперервності андрагогізму (впливає з того, що освіта є багатограним і багатофакторним процесом, який не обмежується ні часовими, ні віковими рамками; освіта дорослих триває впродовж усього життя);

— гнучкості (здатність плану змінювати свій напрямок при змінних умовах діяльності і мати певні резерви; принцип обґрунтовує наявність механізму зміни планових величин, тобто їх мож-

ливе коригування для адаптації у змінних обставинах);

— цілісності (передбачає розгляд системи як об'єкта та цілісного явища; дає змогу розв'язувати глобальні завдання, як-от збір даних про матеріали тощо);

— адаптивності (передбачає діалогічну взаємодію на засадах взаємоприсотування між керівником і педагогічним працівником, під час якої керівник дізнається про професійні потреби педагога та з більшою ефективністю може використовувати професійний потенціал учителя, а учитель усвідомлює соціально значущі цілі загальноосвітнього навчального закладу; створення освітнього середовища роз-

глядається як фактор, необхідний для успішного процесу професійного розвитку педагогів).

Висновки. Проаналізувавши вищевизначену проблему дослідження, можна зробити висновок про те, що розвиток особистості фахівця відбувається в умовах постійного перетворення, яке передбачає внутрішню активність. Це дає змогу вийти за межі встановлених стандартів особистої та суспільної необхідності, реалізувати своє розуміння змісту, призначення власної діяльності. Ця наукова розвідка не вичерпує всієї повноти окресленої проблеми. До перспективних напрямів подальших досліджень належить визначення рівнів професійного розвитку учителів.

ДЖЕРЕЛА

1. Бех І.Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: навчально-методичне видання / І.Д. Бех. — К. : Либідь, 2003. — 344 с.
2. Блауберг І.В. Системный подход в современной науке / И.В. Блауберг, В.Н. Садовский, Э.Г. Юдин // Проблемы методологии системного исследования. — М. : Мысль, 1970. — С. 15–28.
3. Ващенко Л.М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону : [моногр.] / Л.М. Ващенко. — К. : Тираж, 2005. — 380 с.
4. Зимняя И.А. Педагогическая психология / И.А. Зимняя. — М. : Логос, 2008. — 384 с.
5. Кузьмин В.П. Принцип системности в теории и методологии К. Маркса / В.П. Кузьмин. — 3-е изд. доп. — М. : Политиздат, 1986. — 398 с.
6. Краевский В. Моделирование в педагогической психологии: Введение в научное исследование по педагогике / В. Краевский. — М., 1988. — С. 99–104.
7. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. — М. : Политиздат, 1975. — 304 с.
8. Морозова О.П. Развитие профессиональной деятельности учителя в системе непрерывного педагогического образования : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 / О.П. Морозова. — Барнаул, 2002. — 488 с.
9. Огнев'юк В.О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку (світоглядно-методологічний аспект) : автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.03 / В.О. Огнев'юк. — К., 2003. — 36 с.
10. Онаць О.М. Теоретико-методичні основи стратегії управління розвитком професійної компетентності молодого вчителя в контексті тематики підручника для керівника закладу / О.М. Онаць // Проблеми сучасного підручника. — 2014. — Вип. 14. — С. 506–519.
11. Орлов А.Н. Проблема управления системой непрерывного педагогического образования / А.Н. Орлов // Теория и практика высшего педагогического образования: Межвуз. сб. науч. тр. — М. : Прометей, 1990. — С. 29–33.
12. Осипова Т.Ю. Формування професійно орієнтованої особистості майбутнього вчителя : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Т.Ю. Осипова. — О., 2001. — 25 с.
13. Педагогика: [учеб. пособ. для студ. пед. учеб. завед.] / В.А. Сластенин и др. — М. : Школа-Пресс, 1997. — 512 с.
14. Проектна діяльність у ліцеї: компетентнісний потенціал, теорія і практика : наук.-метод. посіб. / за ред. С.М. Шевцової, І.Г. Єрмакова, О.В. Батечко, В.О. Жадька. — К. : Департамент, 2008. — 520 с.
15. Сластенин В.А. Субъективно-деятельностный подход в непрерывном педагогическом образовании / В.А. Сластенин // Непрерывное педагогическое образование. — 1999. — № 1. — С. 4–11.
16. Сисоева С.О. Основи педагогічної творчості : [підруч.] / С.О. Сисоева. — К. : Міленіум, 2006. — 346 с.
17. Dragnev Yu. V. Professional Development of the Prospective Education Culture Teacher: the Theoretical and Methodological Aspect. 2014, no. 294 (5549), 2127–2130. — DOI: 10.12958/EPS.1(162).Dragnev_Yu_V(eng).
18. Joyce B. Models of Professional Development : a Celebration of Educators / B. Joyce, E. Calhoun. Corwin Press, 2010. 160 p. (in English).

Мартынец Л.А.

**МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ И ПРИНЦИПЫ УПРАВЛЕНИЯ
ПРОФЕССИОНАЛЬНЫМ РАЗВИТИЕМ УЧИТЕЛЕЙ**

Статья посвящена исследованию методологических подходов и принципов управления профессиональным развитием учителей. Осуществлен анализ научно-педагогической литературы, освещающей отдельные аспекты проблемы. Рассмотрены подходы, положенные в основу профессионального развития учителей общеобразовательных школ (системный, личностно-деятельностный, культурологический, компетентностный, синергетический). Выделены основные принципы управления профессиональным развитием учителей: демократизма, равенства, многовекторности, системного анализа, непрерывности андрагогизма, гибкости, целостности, адаптивности, создания образовательной среды.

Ключевые слова: андрагогика, методология, подход, принцип, синергетика, управление.

L. Martynets

**METHODOLOGICAL APPROACHES AND PRINCIPLES OF TEACHER'S PROFESSIONAL
DEVELOPMENT MANAGEMENT**

The article investigates methodological approaches and principles of management of professional development of teachers. The analysis of scientific and educational literature that highlights some aspects of the problem is made. The approaches assumed as a basis of the professional development of school teachers (systematic, personal activity-oriented, cultural, synergistic) are studied. The basic principles for teachers' professional development management such as democracy, equality, multivectorness, systematic analysis, continuous andragogy, flexibility, integrity, adaptability, creation of educational environment are determined.

Key words: andragogy, methodology, approach, principle, synergy, management.

Стаття надійшла до редакції 21.10.2016

Прийнято до друку 24.10.2016